

Kísérlet Kokas Klára pedagógiájának alkalmazására

Kokas Klára zenepedagógus, zeneterapeuta, zenepszichológus¹ (1929–2010) őszinte kíváncsisága, nyitottsága a gyermeklelkek felé, zenebefogadási, zeneábrázolási módszerei, komplex művészetpedagógiája kihajózhat – miért ne? – a pedagógia különböző területeire, oda, ahol valaki társul szegődik tanítványai személyiség-fejlődéséhez, oda, ahol szoros emberi kapcsolatok segítenek a helyes önkép és önismert kialakulásához, bárhova, ahol a nevelés és a szeretet egyszerre van jelen.² Kokas Klára ilyen mester, akiben olykor a gyermekek tőlük, leplezetlen kíóket, fokozhatatlan dulataikat, rezdülése-

Igazi kapcsoljuk ki a lelkünket, tágranyitott őszintecsendet, a kérdések csolataink nincsenek, sőbb behúzódhaz-

kezdve már csak kapcsolatainkkal együtt határozhatjuk meg magunkat.

Kokas Klára elsősorban nem zenével, hanem a lelkekkel foglalkozott, a rábízottak lelki fejlődésén dolgozott. Zenével érzelmeket ébresztgetett, feszültséget oldott, kapcsolatokat erősített, alkotásokat inspirált. A zene is fontos, de a gyermek, az ember még fontosabb. Minden róla szól. A zene is, a zenére való átváltozás is, a zene körüli találkozások, a kérdések, a válaszok is. Szinte varázslat ez. Élettörténetek találkozása. Ünnepek.

Ez minden pedagógia, illetve nevelés közös nevezője. A találkozás. A lélek gyalogútján együtt megtett lépések, segítő zarándoklat a lehetőségek felé, azok felé, akiké formálhatunk, akiké formálódhatunk.

Kokas Klára elsősorban nem zenével, hanem a lelkekkel foglalkozott, a rábízottak lelki fejlődésén dolgozott.

volt elég alázat ahhoz, hogy tanítványává váljon. Tanult kíváncsisággal kérdegette figyelemmel követte moziket, szótlán üzeneteiket.

tainkból nem spórolhat a lankadatlan empátiát, a séget, az egymásrafigyelő mögötti kérdéseket. Kapazokat mi építjük, hogy ké-

sünk a védelmükbe. Attól

¹ „Kokas Klára zenepedagógiájának összefoglalását lásd: Deszpot Gabriella (szerk.) (2012): *Kokas Klára és alapítványának bemutatása*. Kokas Klára Agape Zene-Életöröm Alapítvány kiadása, Budapest.

Különösen fontosak a 46–50. oldalak: *A Kokas-pedagógia kódexe, A Kokas-pedagógia elveinek megvalósítása: módszertani protokoll* című fejezetek.

² Kokas Klára pszichopedagógiai témájú doktori disszertációja *Képességfejlesztés zenei neveléssel* címen jelent meg 1972-ben.

Elemezzük együtt Kokas Klára pedagógiájának kulcsszavait egyenként, és vonatkoztassuk a pedagógia különböző területeire, sőt egészére. Kulcsok ezek valóban, ajtókat nyitogató kulcsok az egyéni-be, hogy az egyének egy időre közösséggé váljanak, együtt alkossanak, keressék a szavakon túli önkifejezést, a szunnyadó tehetséget, a végtelenül személyeset. Alternatív kommunikációs forma ez, az empátia magasiskolája – a gyermekség evangéliumi szempontjai szerint.

Csendben alkotunk,
ami testi-lelki-szellemi
figyelmet kér.

Együttgondolkodásunk célja megfogalmazni a Kokas-pedagógia tanórán kívüli tevékenységeinek az iskolai oktatásban használható elemeit, pedagógiai módszereit, eszközeit. Ugyanakkor kísérletet teszünk inspiráló gyakorlati ötletekké formálni azokat.

Gyakorlati ötletek

Ráhangelődés

A csend készíti a lelkünket az élmény befogadására, éber készenlétre, találkozásra, a csend az ihlet foganására készíti. Mintegy előszoba a csend csakúgy, mint a szimfóniának, a zenekarnak az avizo.

„A csönd másképp indít a zene felé. A bőrünkön érezzük a hangokat. A szellőt érzem így, behunyt szemmel, a levegő énekel, susorog, körüljár, végigtapint” (Kokas, 2007, 2.) – csendből indít Klári néni, az egyszemélyes, kreatív csendet keresi órái előtt. A csendet, amelyben nincs hamis hang, sem idegenség vagy félreértés. Ez a telített pillanat a világ megacsendjét idézi fel bennünk, amelyben elkezdődött a Teremtés, és egy Hang megszólalt.

Csendben alkotunk, ami testi-lelki-szellemi figyelmet kér. Ráhangelődésünk a kinti forgó-pörgő világból való megérkezés, belépés a tanórára, az alkotás lelkületébe, hangulatába, egymás jelenlétébe. Tanár és diákok felé egyaránt elvárásmozzanat a világ letvetkőzése, a belépés a jelenbe.

Szempontok, célok: előkészülés, a társakra figyelés-hangelődés, hangulatteremtés.

Leírás: A csendkeresés-mozzanat kezdődhet játékra való meghívással: kényelmes testtartásba helyezkedve képzelgetünk – gondolatban élőlényekké, tárgyakká, jelenségek-ké válunk, amelyek mély csendben élnek, vannak, történnek. Óceáni halakká, szélcsendben úszó bárányfelhőkké, teliholddá, fa gyökerévé, hópehelyé, elvetett búzaszemmé válunk néhány percig, képzeljük magunkat, eszmélődünk, szemléljük a körülöttünk berendezett világot.

A csendből kilépve Kokas Klára névénekléssel vezette be a foglalkozásokat, amelyet tovább fejleszthetünk énekelt beszédes formában történő kommunikációvá. Aranyos, humoros, újszerű közlési forma ez, amit alkalmanként különössé tehetünk: énekelhetünk recitativo-szerűen, népdal-fordulatokkal, vagy a zenei stílusok sokféle színeit váltakoztatva. Kérhetjük, hogy az óra bevezető részében a gyerekek hasonlóképpen válasszoljanak, énekelve beszéljenek. Nem várt gyermeki nyitottságra, ötletes megoldások-

ra bukkanhatunk a gyermekekben, és gátlásokra is természetesen, amelyek jelzés értékűek, feloldásra, segítségre várnak.

Alkalmazható bármilyen óra bevezetéseként.

Zenés irodalmi percek

Recitatív ének: versolvasás hangszeres zenére, tulajdonképpen beszéd, amelyet a zenekíséret énekké emel. Példa erre Storia *A Somewhat Something* című dala.

Szempontok, célok: interaktivitás, a zenei és szövegi ritmus egyeztetése, a lírai és prózai szövegek ritmusának kihangsúlyozása, érzékeltetése, a szöveg megzenésítése, az olvasás új dimenzióba helyezése, örömolvasás. A zenés irodalmi foglalkozás ugyanakkor esztétikai élmény, életstílus-alakítás, improvizálás, megosztott figyelem, rugalmas gondolkodás fejlesztése.

Zeneajánlás:

Jan A.P. Kaczmarek filmzenéi: Goodbye, Postscriptum, Neverland Piano Variation in Blue, Evening,

Danny Elfman filmzenéi: Edward Scissorhands-Ice Dance,

Lovász Irén: Belső hang című lemezének egyes darabjai.

Irodalmi szöveg ajánlás:

Radnóti Miklós: Éjszaka

Bereményi Géza: Csönded vagyok

Rabindranath Tagore: Áldozati énekek 5. (Gitanjali 2)

Weöres Sándor: A teljesség felé című kötet mottója – 'Egy apokrif János-evangéliumból'

Weöres Sándor: Tíz lépcső

Pilinszky János: Azt hiszem, Az ember itt, A nap születése

Alkalmazható magyar nyelv- és irodalomórán, de megfelelő szövegekkel akár idegennyelv-órákon is.

Fogalmazásírás népdal szövegére

Népdalkincsünk végtelen gazdagságú narráció-gyűjtemény, az élet egésze benne van, minden pillanat, ami számít, ami megemlíthető. Népdalaink kultúránk, magyarságunk alaprétegét jelentik, erőt, amely egymáshoz fűz. Szimbolikájuk gazdag, csakúgy, mint népművészetünk motívumai, formái, színei. Minden szónak története van. Klári néni tudta, hogy „a gyerekek a képzeletükkel fogadják a zenét” (Kokas, 1992, 39–42). Tudta, hogy csak inspirálni kell őket, mert érzik, ismerik. Bele tudnak bújni, azonosulnak vele, rábízák élénk gyermeki képzeletükre. Merjük gyermekeinkre bízni a népdalok tömör, de mozgalmas közléstörődékeit, hogy ők újrateremtsék azokat. Engedjük, hogy eloldozzák képzeletüket, és egy időre népdalhősökké lényegüljenek. Hagyjuk, hogy fedezék fel önmagukat. Kokas Klárával merjünk hinni a gyermeki intuícióban, alkotóerőben, abban, hogy „a képzelet mindent tud. És mindig készenlétben áll, hogy hívásunkra megje-

„Képzetet, mozdulatot és zenét együttes élménnyé segíték”
Kokas Klára

lenjen... a legköznapiabb maszatos szobafal hajszálrepedéseiből is mesét bont elő.” (Kokas, 2007, 2.).

Szempontok, célok: a diákok magyarságtudatának erősítése, fantázia- és kreativitásfejlesztés, fogalmazókészség fejlesztése, közös/páros munka, illetve alkotás, népdalértelmezés.

Leírás: a feladat ismert népdal szövegére írt mozgalmas leíró fogalmazás, amelyben meg kell jelenítenie a szöveg egészének, a történet részleteinek.

Közösen határozhatjuk meg a diákokkal a szöveghűség kritériumát. A feladat egyértelmű kezdőakkordjaként az egyén vagy csoport elénekli az alapul vett népdalt – amely lehet eltérő, esetleg lehet azonos is, és így jelentheti a közös kiindulópontot. Dolgozhatunk páros, illetve csoportos munkaformában, ez esetben kijelöljük a jegyzőt, sőt a kialakult történet dramatizálására is sor kerülhet. A feladategyüttest még komplexebbé tehetjük, ha végül egyéni vagy csoportos feladatként a kialakult történet illusztrálásával, lerajzolásával, megfestésével zárjuk a tevékenységet.

Népdalajánlás: Béreslegény, jól megrakd a szekered; Átalmennék én a Tiszán; Rámás csizmát visel a babám; A csitári hegyek alatt; Erdő, erdő, de magas a teteje; Csillagok, csillagok, szépen ragyogjatok; Hull a szilva a fáról, Tavasz szél vizet áraszt.

Alkalmazható ének-zene és fogalmazásórán.

Átváltozó jelenetek

Kokas Klára pedagógiájának célja nem a hagyományos értelemben vett oktatás-nevelés vagy fejlesztés, hanem egy másik dimenziója a lelkek kölcsönhatásának, amikor egymást inspirálják a társak, egymás egyéniségét segítik kibontakozni a közösség tagjai, együttalkotásban gurítják el a fantáziát a jelenlevők, valami elképesztően személyeset, megismételhetetlent alkotva. Átváltozó táncoknak nevezett foglalkozásain arra kereste a helyzet adta lehetőségeket, hogy a gyerekek egyéni megnyilvánulásait előcsalagassa, mozgásba öntse a hallott zenét, összekapcsolja a vizualitást a hallási élményekkel, testbeszéd-közlésekre fordítsa a dallamot, ritmust, dinamikát. „Képzetet, mozdulatot és zenét együttes élménnyé segíték” (Kokas, 1998, 28.) – vallotta. Az átváltozó táncok alapköve az improvizáció, felfedezés, mozdulat, a táncban vetül ki a belső világ, az érzelmek, emlékek, terhek szavak mögötti tartalma. A zene kapcsolódik össze a tudatalattival, ösztönössel, rejtettel, és szabadul ki pantomim-üzenetté válva.

Az egyidőben történő zenére és belső tartalomra figyelés ugyancsak képességfejlesztés, a valóság megjelenítése.

Leírás: játsszuk el az átváltozást ezúttal nem zenére, hanem fölolvastott szépirodalmi szövegre spontán, megtervezetlen módon, amikor az átváltozás hasznolóképpen megtörténik, de irányítás, tervezés, előzetes megbeszélés nélkül, az érintettség, a megszólított-ság okán. Zene helyett folyamatosan hömpölygő történetre, novellára, népmesére elvárás nélkül, szabadon léphetnek be a szereplők, akik mozgással, arckifejezéssel közlik, tudatják kiletüket. A szöveg csak inspirál, de szabad a fantázia, történhetnek váratlan esemé-

nyek is, lehet több gyerek ugyanaz a szereplő, hozhat új fordulatot az interaktivitás. Fokozhatatlan egymásra figyelésben igazi történetek kerekedhetnek ki, miközben a gyerekek szerepválasztása is jelzés értékű.

Átváltozás ez is, csak hogy nem zenére, hanem szövegre, szavakra.

Szempontok, célok: interaktivitás, élményszerű tanulás, közösségi szellem, csoportmunka, spontaneitás, dramatikus, cselekvéses improvizáció, „együttjátás”, kreativitás, imagináció, a mozgáskoordináció, a mozgási önkifejezés képességének, érzelmek közlésének a fejlesztése. A hallott szöveg mozgássorrá alakítása, levetítése koreográfia általi közlésre, ugyanakkor esztétikai élmény. Az átváltozós jelenetek következképpen asszociációk, projekciók, kompozíciók, tehát én-közlések.

Történet- és meseajánlás: legalkalmasabbak a gyerekek számára ismeretlen mesék, történetek, amelyek meglepő és szokatlan fordulatokat, jellemeket, helyzeteket hoznak. Ezekre a gyerekek nem tudnak készülni, nem ismerik a történet befejezését. Célszerűen választott novellisztikus történetek azok, amelyek valós helyzetekbe hozzák a hallgatókat, életkorukhoz szabottak, saját életkérdéseiket vetik fel, figyelnek a csoporton belüli kapcsolatokra, szerepekre, konfliktusokra, ugyanakkor feszültségoldó hatásúak. Ajánlottak a Bibliái történetek, különböző novellák, Max Lucado-féle mesei történetek: *Értékes vagy, Az enyém vagy!*, Pilinszky János verses meséi: *A naphajú királyleány, A madár és a leány, Aranymadár.*

Utógondolat

Egészen sajátos utunkon, egyszemélyes mindennapi harcainkban egy új önmagunk felé szükségünk van bensőséges kapcsolatokra, érzelmi visszhangokra, provokatív kérdésfeltevésre, kölcsönhatásokra, spirituális élményekre, megértésre, szeretetre, egyszóval szükségünk van egymásra. Ehhez alkalmaznunk kell pedagógiánkat, viselkedésünket, minden tanultat ismételtén, naponta elfelejtve, mert holnap egy új te meg egy új én fog találkozni.

Irodalom

Deszpot Gabriella (szerk.) (2012): *Kokas Klára és alapítványának bemutatása*. Kokas Klára Agape Zene-Életöröm Alapítvány kiadása, Budapest.

Kokas Klára (2007): *A deszka galaktikája*. In: Kokas Klára – Lájér Józsefné – Furka Bea – Kocsis Melinda: *Öröm, bűvös égi szikra*. Multimédiás DVD-rom tanításaimról. Szerzői kiadás, Budapest.

Kokas Klára (1992): *A zene felemeli kezeimet*. Akadémiai Kiadó, Budapest.

Kokas Klára (1998): *Öröm, bűvös égi szikra*. Akkor Zenei Kiadó, Budapest.